

Zpráva o šetření ve věci výkonu sociálně-právní ochrany a kolizního opatrovnictví Adama a Adély A.

Bývalá veřejná ochránkyně práv Mgr. Anna Šabatová, Ph.D., obdržela podnět JUDr. Kláry Alžběty Samkové, Ph.D., na základě plné moci paní C. (dříve A.), bytem xxxx (dále také „stěžovatelka“), který se týkal výkonu sociálně-právní ochrany a kolizního opatrovnictví Adama (nar. yyyy) a Adély (nar. zzzz) A. Úřadem městské části Praha 7 (dále také „OSPOD“).

Z pověření současného veřejného ochránce práv JUDr. Stanislava Křečka, který na mě přenesl některé oblasti své působnosti,¹ mj. oblast ochrany práv dětí, jsem se dalšího vyřízení ujala já.

Jádrem stížnosti je vyhodnocování situace Adama a Adély a s tím související práce s rodinou.

Ve věci jsem zahájila šetření, které jsem zaměřila na:

- (1) vyhodnocování situace Adama a Adély a práci s rodinou,
- (2) výkon kolizního opatrovnictví.

Považuji za nezbytné upozornit, že se nemohu vyjadřovat k postupu a k rozhodnutím soudů,² ale výlučně k činnosti OSPOD.

A. Shrnutí závěrů

- (1) **OSPOD pochybil**, jelikož nevyhodnotil Adama a Adélu jako děti vyžadující přijetí opatření nezbytných k jejich ochraně (ohrožené děti).
- (2) **OSPOD pochybil** v preventivní a poradenské činnosti, když s rodiči adekvátně nepracoval s cílem řešit jejich konfliktní vztahy promítající se do kontaktu matky s dětmi.
- (3) **OSPOD nepochybil** při výkonu kolizního opatrovnictví Adama a Adély.

B. Skutková zjištění

Od roku 2014, kdy rodiče začali řešit úpravu poměrů Adama a Adély před a po rozvodu manželství, vedl spisovou dokumentaci dětí Městský úřad Beroun. Od té doby rodiče řeší prostřednictvím svých právních zástupců péči o děti a styk soudní cestou. Během řízení využívají všech procesních možností, což činí průběh řízení velmi nepřehledným a zdoluhavým. Podstatou návrhů stěžovatelky byla její výhradní péče, se kterou otec zpočátku souhlasil. Poté, co Adam a Adéla začali styk s otcem odmítat a při předávání dětí docházelo k vyhrcovaným konfliktům mezi rodiči, začal otec usilovat o svěření Adama a Adély do své péče.

1 Podle ustanovení § 2 odst. 4 zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů.

2 Ustanovení § 1 odst. 9 zákona o veřejném ochránci práv.

Adam a Adéla byli v zatímní péči otce již od března 2016, následně soud stěžovatelce upravil styk.³ V rámci řízení o úpravě poměrů soud rozhodl v květnu 2016 o vypracování znaleckého posudku. Znalecký posudek z konce října 2016 mimo jiné upozornil na nepříznivý dopad vyhoceného rodičovského konfliktu na psychiku Adama a Adély. **Jako výchovně vhodnějšího znalec vyhodnotil otce.**

V březnu 2017 svěřil soud děti do péče otce. Poté došlo k přenesení místní příslušnosti na OSPOD Praha 7. Koncem září 2017 odvolací soud potvrdil výlučnou péči otce a styk stěžovatelky s dětmi.⁴ Koncem října 2017 soud zahájil na návrh otce řízení o změně rozsahu styku stěžovatelky s dětmi. V lednu 2018 odvolací soud rozhodl o asistovaných stycích stěžovatelky s dětmi (poté, co soud prvního stupně styk v říjnu 2017 zakázal). V prosinci 2018 společnost D., o. p. s., přestala zajišťovat asistované kontakty, což odůvodnila nerespektováním pravidel asistovaného styku. Soud zamítl následný návrh stěžovatelky na realizaci asistovaných styků ve společnosti E. Poté soud rozhodl **o zákazu osobního styku stěžovatelky s dětmi a o styku formou e-mailové komunikace.** V lednu 2019 soud zamítl další návrh stěžovatelky na změnu místa asistovaných kontaktů s dětmi. V dubnu 2019 odvolací soud **potvrdil e-mailovou formu styku** stěžovatelky s dětmi a zamítnutí změny místa výkonu asistovaných kontaktů.

V září 2019 Znalecký ústav v Kladně vyhotovil znalecký posudek. V prosinci 2019 soud zamítl návrh stěžovatelky na styk s dětmi každý lichý víkend, v lednu 2020 návrh na průběh e-mailové korespondence prostřednictvím společnosti E. a návrh na absolvování terapie dětí ve společnosti F., z. s., každý čtvrtek. V květnu 2020 soud vyslechl Adama a Adélu. Právní zástupkyně stěžovatelky vnesla námitku podjatosti vůči znalci a navrhla vypracování dalšího znaleckého posudku, kterému se podrobí i otec dětí s nynější manželkou.

C. Právní hodnocení

C.1 Vyhodnocování situace dítěte, preventivní a poradenská činnost orgánu sociálně-právní ochrany dětí

Orgán sociálně-právní ochrany dětí je povinen pravidelně vyhodnocovat situaci dítěte a jeho rodiny z hlediska posouzení, zda se jedná o tzv. ohrožené dítě.⁵ Vyhodnocení dítěte jako „ohrožené“ je určujícím kritériem pro další kroky OSPOD, tedy vytváření individuálního plánu ochrany dítěte a navazující práce OSPOD s rodinou.

I v případě, že orgán sociálně-právní ochrany dětí dítě nevyhodnotí jako ohrožené, přesto mu náleží povinnost vykonávat preventivní a poradenskou činnost.⁶

3 V sudém týdnu v roce od středy od 18:00 h do neděle 18:00 h, k předávání mělo docházet na místě Z.

4 Každý sudý kalendářní týden v roce od středy od 15:00 h do pondělí následujícího týdne do 8:00 h, místem vyzvednutí dětí ke styku a odevzdáním dětí bylo školské zařízení. Styk dětí s matkou byl upraven v době školních prázdnin, letních, vánočních, velikonočních a jarních.

5 Ustanovení § 10 odst. 3 písm. c) ve spojení s § 6 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů (dále také „zákon o sociálně-právní ochraně dětí“).

6 Ustanovení § 9, respektive § 11 odst. 1 písm. a) zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Ustanovení § 1 odst. 1 písm. c) zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

OSPOD při prvotním zhodnocení podnětu posoudí, zda se jedná o případ, který spadá pod ustanovení § 6 zákona o sociálně-právní ochraně dětí, které demonstrativně uvádí výčet situací vyžadujících intervenci ze strany orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Rozhodující je, že se nejedná o krátkodobý přechodný stav nebo je takové intenzity, že přímo narušuje řádný vývoj dítěte. Vyhodnocování je průběžný proces, orgán sociálně-právní ochrany dětí může kdykoliv dospět k závěru, že poměry dítěte nevyžadují intervenci ze strany úřadu, nebo k opačnému názoru.

Odborná literatura uvádí, že podrobné vyhodnocování se neprovádí např. tehdy, je-li úřad opatrovníkem v řízení o úpravě poměrů k dítěti na dobu po rozvodu, kde rozvod rodičů dítě neohrožuje, tzn., je-li zjevné, že není potřeba žádné intervence ani systematické sociální práce.⁷

Od převzetí spisové dokumentace v roce 2017 do současnosti OSPOD Adama a Adélu nevyhodnotil jako děti ohrožené. Vykonává tak „pouze“ kolizní opatrovnictví. OSPOD uvedl, že Adam i Adéla v péči otce a jeho manželky dobře prospívají, proto rodiče nekontaktoval.

Z rozsáhlé spisové dokumentace je zřejmé, že od rozpadu manželství jsou vztahy mezi rodiči konfliktní. Ani předchozí orgán sociálně-právní ochrany dětí Adama a Adélu nevyhodnotil jako děti ohrožené. V rámci preventivní a poradenské činnosti rodičům opakovaně doporučil řešit vyhrocenou rodinnou situaci za pomoci odborného pracoviště (dítě styk s otcem odmítaly, při předávání docházelo k verbálním a fyzickým potyčkám mezi rodiči, přestože se jich zúčastnili zástupci předávajících organizací atd.). Z vyšetření dětí u několika odborníků vyplynulo, že jsou ohroženy rozpadem rodiny a konfliktem rodičů.⁸

I v roce 2017, kdy OSPOD případ převzal, vztahy rodičů nedoznaly změny, konstruktivní komunikace prakticky neexistovala. Soud nakonec po mnoha rozhodnutích o styku (o změně rozsahu styku, zákazu kontaktu, asistovaném styku) upravil nepřímý styk matky s dětmi (formou e-mailu).

Ohroženým dítětem, tedy dítětem vyžadujícím zvýšenou pozornost, je dítě, jehož příznivý vývoj (chráněný zájem) **je ohrožen**. K poruše chráněného zájmu dítěte tak vůbec nemusí dojít. Dle odborné literatury dítě, které musí žít a fungovat uprostřed vyhrocených rodičovských vztahů, je vždy potencionálně ohroženo. Dítě je ohroženo i v případě, že pečující rodič není schopen rozchod psychicky zpracovat a snaží se dítě vtáhnout do konfliktu s bývalým partnerem nebo ho v tomto konfliktu využívá jako nástroj.⁹ Zdůrazňuji, že ochrana oprávněných zájmů dítěte (v tomto případě práva na řádný příznivý vývoj) má větší význam než ochrana soukromí rodiny.

7 MACELA, M., HOVORKA, D., KŘÍSTEK, A., TRUBAČOVÁ, K., ZÁRASOVÁ, Z. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015. S. 113. ISBN 978-80-7478-727-0.

8 Stěžovatelka zajistila vyšetření dětí u odborníků z odvětví psychologie a psychiatrie.

9 Rogalewiczová, R., Čilečková, K., Kapitán, Z., Doležal, M. a kol. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, 782 s.

Riziko ohrožení Adama a Adély bylo od počátku vývoje rodinného konfliktu možné vidět v negativním postoji stěžovatelky vůči otci dětí. Adam konflikt rodičů velmi špatně psychicky zvládal (byl veden v psychiatrické péči). Riziko ohrožení se ukázalo i v jednání otce, který odmítal komunikaci se stěžovatelkou a řešení narušeného rodičovského vztahu s pomocí odborníků (závěry znaleckého posudku z října 2016). Již v té době znalec rodičům doporučil mediaci jejich výrazně narušeného vztahu, případně individuální terapii nevyřešených emočních vztahů.

V kontextu výše uvedeného tak bylo namístě Adama i Adélu nejpozději po vypracování znaleckého posudku (říjen 2016) vyhodnotit jako děti ohrožené dlouhodobým, vyhoceným rodičovským konfliktem. Jinými slovy, již v té době se ocitly v situaci, která pro ně byla velmi ohrožující. Za řešení poměrů Adama a Adély byl od roku 2014 do roku 2017 odpovědný Městský úřad Beroun, vůči kterému stěžovatelka nevznesla výhrady a jehož postup nebyl předmětem mého šetření.

Adam i Adéla se nacházeli v obtížné rodinné situaci i nadále. OSPOD tak měl ihned po převzetí spisové dokumentace komplexně a objektivně vyhodnotit, zda skutečně není třeba přijmout opatření k ochraně dítěte, potažmo jeho rodiny.

Ze znaleckého posudku ze září 2019 vyplývá, že aktuální psychický stav Adama a Adély je stabilizován. Jakékoliv vystavení dalším konfliktům, sporům, přímým i nepřímým verbálním útokům a hádkám však bude jejich psychické zdraví ohrožovat. **Dle znalkyně stěžovatelku nelze zcela z výchovy dětí vyloučit, i když z osobnostního hlediska nejsou její výchovné předpoklady a schopnosti ideální.** Největší překážka spočívá v tom, že stále nezvládla vztah a domluvu s otcem dětí. **Znalkyně zdůraznila, že by stěžovatelce, a v konečném důsledku i dětem, mohla pomoci systematická a dlouhodobá individuální či skupinová terapie stěžovatelky za účelem posílení vzhledu do dopadů jejího vlastního chování. Stěžovatelka je sama o sobě schopna osobního i asistovaného styku. Za rizikové faktory označila znalkyně přítomnost obou rodičů a neochotu dětí stýkat se se stěžovatelkou.**

I když soud rozhodl o nepřímém kontaktu, upozorňuji na stěžejní princip „aktivního působení OSPOD“ týkající se zákazu styku.¹⁰ Zčetných aktivit stěžovatelky je zřejmé, že usiluje a do budoucna bude usilovat o obnovení osobního kontaktu s dětmi, a to nikoliv v řádu několika hodin. Adam i Adéla aktuálně upřednostňují pouze e-mailový styk. I ten je pro ně ale zátěží – dopisování je příliš nebaví, pokaždé vědí, co stěžovatelka napíše, neustále je zve do obce Y (bydliště stěžovatelky), kam přijet nechtějí. Osobní styk i styk přes Skype striktně odmítli (viz slyšení dětí před soudem v květnu 2020).

OSPOD je přesvědčen, že by stěžovatelka měla sama a vlastní iniciativou pracovat na eliminování závadového jednání vůči dětem. Stěžovatelka opatrovnickému soudu i znalci tvrdí, že řeší svůj postoj k otci dětí za pomoci odborníků, že využívá různé techniky pro své zklidnění. O to, se kterým odborníkem stěžovatelka navázala spolupráci a zda je systematická a cílená, se OSPOD od roku 2017 v rámci preventivní a poradenské činnosti nezajímal.

10 Usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 438/05, ze dne 13. 12. 2006 (U 15/43 SbNU 661); dostupné na <http://nalus.usoud.cz/> ... „rozhodnutí o zákazu styku tedy musí soudy spolu s orgány sociálně-právní ochrany dětí využít jako prostor pro vytváření podmínek k tomu, aby styk mezi rodičem a dítětem mohl být obnoven, pro přehodnocení dosavadní strategie a volbu dalších, aktuálně vhodných opatření.“

Připomínám, že orgán sociálně-právní ochrany dětí má na ochranu dítěte a k poskytnutí pomoci rodičům přijmout a vyčerpat všechna dostupná opatření a nástroje, které by mohly vést ke zlepšení rodinných poměrů.¹¹ Ze závěrů znaleckého posudku přitom jasně vyplývá, že je třeba s dětmi i stěžovatelkou aktivně řešit zajištění jejich bezkonfliktních kontaktů. Na uvedeném nic nemění skutečnost, že je komunikace mezi stěžovatelkou a OSPOD není dobrá.

Shrnuji, aktuální ohrožení Adama a Adély spočívá v jejich odmítání styku s matkou, v úsilí matky o obnovení osobních kontaktů s dětmi a v nedořešeném rodičovském konfliktu. Zdůrazňuji, že i otec by měl řešit vztah se stěžovatelkou, přestože vyjadřuje obavy z jejich reakcí (možné fyzické útoky). V kontextu uvedeného připomínám, že *„Nechť ke komunikaci s bývalým partnerem je možné respektovat jen u těch klientů, kteří nemusejí koordinovat svoje kontakty s dětmi.“*¹² Úsudek pracovníků OSPOD o tom, že Adam a Adéla nejsou ohroženými dětmi, pokládám s ohledem na shora uvedené skutečnosti za **chybný**.

Dospěla jsem k závěru, že OSPOD pochybil, když Adama a Adélu nevyhodnotil jako ohrožené děti.

OSPOD pochybil rovněž v preventivní a poradenské činnosti, když s rodiči adekvátně nepracoval s cílem řešit jejich konfliktní vztahy promítající se do kontaktu matky s dětmi.

C.2 Výkon kolizního opatrovnictví

Úkolem kolizního opatrovníka je poskytnout ochranu právům a nejlepším zájmům nezletilého dítěte, které musí hodnotit z pohledu zájmu dítěte, nikoliv jednoho či druhého z rodičů nebo výlučně podle přání dítěte.¹³

Funkcí orgánu sociálně-právní ochrany dětí v pozici kolizního opatrovníka je pomoci soudu definovat a chránit nejlepší zájem dítěte,¹⁴ které samo náležitě svá práva a oprávněné zájmy chránit nemůže.

Efektivně se nevhodnému vlivu rodiče na dítě dá zamezit konkrétní soudní úpravou přímého i nepřímého styku, zákazem styku (přímého i nepřímého) či stykem asistovaným za účasti odborníka. OSPOD usnesení soudu o úpravách styku vyhodnotil jako odpovídající k ochraně Adama a Adély před ohrožujícím jednáním stěžovatelky. Nutno dodat, že o zákazech styku soud rozhodl ex offo, na základě zpráv otce, kolizního opatrovníka a společnosti D., o. p. s. Ve zprávě soudu z prosince 2018 OSPOD upozornil na vyhrčenou situaci při asistovaném setkání stěžovatelky s dětmi v listopadu 2018. Navrhl možnost upravit styk formou e-mailové komunikace, aby stěžovatelce zamezil stresovat Adama

11 Ustanovení § 10 a 11 zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

12 Matoušek O., Uhlíková Š.: Sociální práce v praxi, Praha 2005, s. 69.

13 Ustanovení § 8 odst. 2 zákona o sociálně-právní ochraně dětí – při své činnosti mají orgány sociálně-právní ochrany zohlednit názory a přání dítěte pouze takovým způsobem, který neohrozí nebo nenaruší psychický a citový vývoj dítěte.

14 Nález Ústavního soudu ze dne 24. 7. 2013, sp. zn. I. ÚS 1996/12; dostupný na <http://nalus.usoud.cz>.

Článek 3 Úmluvy o právech dítěte, vyhlášené pod č. 104/1991 Sb. – zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými, nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány.

a Adélu nedořešeným rodičovským a partnerským konfliktem. V odvolacím řízení trval na nepřímém styku. V lednu 2020 soudu navrhl asistované styky v zařízení G., z. s. o., Praha, které kromě asistence poskytuje rodičům individuální terapie pro zlepšení rodičovských kompetencí v případě, že rozhodne o osobních stycích stěžovatelky s dětmi.

Uzavírám že, kolizní opatrovník ve zprávách soudu ihned reagoval na možné ohrožení zdárného vývoje Adama a Adély, soudu navrhl nepřímý osobní styk stěžovatelky s dětmi, který by je neměl nadměrně stresovat. Návrh z ledna 2020 přílehlavě reagoval na závěry aktuálního znaleckého posudku. **Kolizní opatrovník posuzoval vývoj případu, svými stanovisky a návrhy reagoval na aktuální vývoj situace, proto nepochybil.**

D. Informace o dalším postupu

Zprávu zasílám tajemníkovi Úřadu městské části Praha 7 a podle § 18 odst. 1 zákona o veřejném ochránci práv žádám, aby se ve lhůtě 30 dnů od jejího doručení vyjádřil ke zjištěnému pochybení a informoval mě o přijatých opatřeních k nápravě. Současně o svých závěrech informuji i starostu městské části Praha 7. Zpráva shrnuje moje dosavadní poznatky, které mohou být podkladem pro závěrečné stanovisko podle § 18 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv.

O svých zjištěních a závěrech informuji rovněž stěžovatelku.

Brno 15. června 2020

Mgr. Monika Šimůnková v. r.
zástupkyně veřejného ochránce práv
(zpráva je opatřena elektronickým podpisem)